



28-11-1975

Gerrit van Heemskerk († 1429): Etersheim cadeau voor hulp in de strijd tegen Midfriezen.

Oosthuizen. – De naam Gerrit van Heemskerk is voor de meeste inwoners van dit Zeevangsdorp in zoverre bekend, dat naar deze ridder, die leefde in het einde van de 14^e – begin 15^e eeuw, een straat is vernoemd. Diegenen die verder geen aandacht meer aan deze persoon hebben geschonken zullen dan mogelijk ophoren dat dezelfde Gerrit van Heemskerk niet alleen in zijn tijd een gezien man is geweest, doch ook, dat hij terdege zaken wist aan te pakken alsmede op zijn standpunt kon blijven staan. Om aan de weet te komen, wat de deze historische persoon in zijn tijd heeft verricht, moeten we terugkeren naar het tijdperk 1382 – 1417.

Domheid van Persijn

Een in onze historie bekende heerser over onze contreien, een zekere Persijn, een nakomeling van Jan Persijn I, had indertijd de domheid begaan om het eiland Marken – dat met Waterland tot zijn heerlijkheid behoorde – te verkopen aan het Midfrieze klooster Mariëngaard. Dat heeft bij de latere graven van Holland nogal kwaad bloed gezet, temeer omdat de vrije Friezen in hun ogen altijd de grootste vijand van de Hollandse graven zijn geweest. Het gevolg was dat één van dezen, de hertog Albrecht van Beieren, alle pogingen in het werk wilde stellen om niet alleen Marken terug te krijgen, maar tevens om de Friezen eens hardhandig de les te lezen.

De graaf had een aantal leenmannen in de diverse delen van het land om zich te laten vertegenwoordigen. Eén van deze leenmannen was Gerrit van Heemskerk die de heerlijkheid Oosthuizen kreeg te besturen. Wanneer ridder Gerrit precies in deze vrije heerlijkheid terecht kwam is niet geheel bekend, doch in een oorkonde van 21 september 1392 wordt o.m. vermeld dat de heerlijkheid voordien aan de vader van Gerrit van Heemskerk zo hebben toebehoord. Gerrit zelf zegt in een latere oorkonde: “voert so heb ic (Gerrit van Heemskerk) dit recht minen luden heer minen vader en mi ghedaen hebben”. Dit wil beslist niet zeggen dat de vader van Gerrit vóór hem over dit gewest regeerde, doch het is wel aannemelijk.

Dijk om “Hobreeder Cooch”

Gerrit kweet zich bijzonder goed van zijn taak. Hij was degene die opdracht gaf een zomerdijk aan te leggen om het land “van sijne luyden”, want de Zeevang had vaak last van grote wateroverlast bij flinke regen- en windvlagen. Hierdoor kwamen de landerijen onder water te staan, waardoor de mensen van ridder Van Heemskerk vaak in het nauw werden gedreven. De bewoners konden hun land niet bewerken en dus bracht dat geen inkomsten op. Hieraan maakte Gerrit een einde door het geven van de opdracht tot het aanleggen van een dijk.

Blijkens informatie werd deze dijk aangelegd om het omdijkte land dat later werd aangeduid als de “Hobreeder Cooch”. Het betrof een groot gedeelte van Oosthuizen want heer Gerrit zegt hierover dat het ging om “syn luyden van Lutticoisthuysen en die van Drei”. (Met de naam Drei wordt in dit verband met vrij grote zekerheid het dorp Hobrede bedoeld). Verder strekte deze koog – wat buitendijks land betekend – zich noordelijk uit tot aan het westelijk deel van Kwadijk, wat echter niet tot de heerlijkheid Oosthuizen behoorde. Toen de aanleg van de zomerdijk voltooid was, bleek deze te voldoen. Hoewel zwak, kon deze toch vrij goed enige weerstand bieden aan het steeds wassende water in de Zeevang. Toch was dit het begin voor de latere aanleg van een veel langere en sterkere dijk, n.l. de Slingerdijk, die het gehele gebied van polder de Zeevang zou gaan beschermen tegen het water en die tevens kon worden gebruikt als “verkeersweg”, waarover de postkoets van Purmerend naar Hoorn zijn vaste traject zou krijgen.

Leger van 200 man

Dat Gerrit van Heemskerk in een goed blaadje stond bij hertog Albrecht van Beieren bleek uit een oorkonde welke onder meer betrekking had op de verdiensten van deze leenman. In deze uit 4 december 1397 daterende oorkonde schenkt de hertog aan de heer Van Heemskerk hem het ambacht van Lutticoisthuysen als een onsterfelijk erfdeel, wat neerkomt dat Van Heemskerk zich heer en meester van de heerlijkheid Oosthuizen en Hobrede mag noemen. Van zijn kant liet Van Heemskerk zich tegenover de hertog ook niet onbetuigd.

Albrecht kon nog altijd de kwestie dat Marken verkocht was aan Midfriesland niet vergeten en beraamde plannen het terug te winnen. Hierbij kwam Gerrit van Heemskerk hem te hulp. Op 6 november 1397, bijna een jaar nadat de hertog hem de heerlijkheid had geschonken, legde Van Heemskerk de belofte af dat hij op zijn kosten een leger van 200 gewapende mannen bijeen zou proberen te krijgen om de hertog in zijn strijd tegen Midfriesland te vergezellen. Het gelukte de Heer van Oosthuizen een dergelijk leger bijeen te krijgen doch er zou nog een aantal maanden verlopen voordat de strijd tegen de Midfriesen kon worden aangebonden. Albrecht was over de geste van deze ridderlijke onderdaan zo blij dat hij hem een geschenk aanbood: Van Heemskerk werd de trotse eigenaar van het dorp Etersheim. Doch dat was nog niet alles. Zijn hulp werd zozeer gewaardeerd dat Gerrit als verdere beloning voor zijn verdiensten op 8 april 1399 de heerlijkheid Koudum in Midfriesland kreeg, echter tezamen met een zekere Symon van Zaenden, zodat Koudum twee heren zou krijgen.

Verbannen door Jacoba van Beieren

Begin 1399 begon de strijd tegen de Midfriezen, waarbij Gerrit van Heemskerk als Hollands aanvoerder van zijn leger optrad. Het was de bedoeling van hertog van Albrecht om door deze strijd tegen de Friezen het land te behouden, doch blijktens verdere informatie uit de uitgave "De oorlogen van Albrecht van Beieren met de Friezen" is deze strijd geheel mislukt. De hertog had een gevoelige nederlaag geleden en werd opgevolgd door Jacoba van Beieren.

Van Heemskerk had zich inmiddels in zijn heerlijkheid Oosthuizen teruggetrokken om zich volledig te wijden aan dit gebied alsmede aan Hobrede en Etersheim. Met de komst van Jacoba ontstond verzet in de Hollandse gewesten waaruit een burgeroorlog ontstond. Gerrit van Heemskerk kon zich er n het geheel niet mee verenigen dat Jacoba de Hollandse gewesten kreeg te regeren, wat tot gevolg had dat Gerrit een tegenstander van de gravin werd. De gravin was hierover zo uit het veld geslagen, aldus laat een oorkonde van 5 februari 1418 weten, waarin ondermeer vermeld staat dat Gerrit van Heemskerk een ridder, "ongetrouwe ende ongehoirsamige geboere onderzate" was, dat zij Van Heemskerk strafte door hem uit zijn heerlijkheid en uit Holland te verbannen. Verder raakte hij al zijn goederen, landerijen en zijn slot kwijt, want Jacoba eigende zich alles toe.

De opvolger van Van Heemskerk, Gerrit van Poellenburch, werd de gerechtelijk ambtenaar over de heerlijkheid en met een zekere Dirk van der Beets moest hij er op toezien dat Van Heemskerk nooit meer een voet in zijn voormalige heerlijkheid zou kunnen zetten, wat eventueel een terugkeer naar de Zeevang zou kunnen betekenen. Doch de verbannen heer ging in zijn ballingschap niet bij de pakken neer zitten. Hij had inmiddels de zijde gekozen van de oom van Jacoba, graaf Jan van Beieren. Toen de gravin dat hoorde barstte zij in woede uit en beval het kasteel van de familie Heemskerk plat te branden. Vanuit zijn tijdelijke verblijfplaats wist Gerrit toch, dankzij de steun van Graaf Jan, enkele successen te boeken, ondermeer bij het beleg van Leiden. Toch zou van Heemskerk nog moeilijkheden met de graaf krijgen. Dat kwam omdat hij niet als tussenpersoon wilde optreden bij een verzoening tussen graaf Jan en de bisschop van Utrecht. Weer werd Van Heemskerk verbannen, doch Van Heemskerk kreeg later spijt over zijn houding: hij bood zijn verontschuldigen aan, welke door beide partijen werden aanvaard en Van Heemskerk's positie werd in ere hersteld. Hij toog weer "huiswaarts" – zijn geliefde Zeevangse heerlijkheid, doch besloot zich verder rustig te houden tot hij in 1429 het tijdelijke met het eeuwige verwisselde.

Dochter

De heerlijkheid Oosthuizen kreeg een andere eigenaar, een vrouw. Gerrit van Heemskerk had zijn heerlijkheid nagelaten aan zijn dochter Clementia: zij werd de vrouwe van Oosthuizen, Hobrede en Etersheim. Zij was de echtgenote van Gijsbert van Vianen, Heer van Noordeloos. Tot het jaar 1475 bleef zij de eigenaresse en deed toen bij testament de heerlijkheid over aan haar kleinzoon Joost van Sevenbergen. Of deze laatste ook inderdaad de laatste heer van de heerlijkheid Oosthuizen was is blijkens onze voorlopige bronnen nog niet gebleken.

Chris Lenstra